

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

INHERITANCE FEATURES OF CERTAIN TYPES OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Десятерик В.В., аспірантка

*Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України*

У статті проаналізовано особливості спадкування окремих видів майнових прав інтелектуальної власності.

У зв'язку з науково-технічним прогресом право інтелектуальної власності з кожним днем набирає все більшої популярності.

Права інтелектуальної власності складаються з особистих немайнових прав, які є невід'ємними від фізичної особи та не можуть відчужуватися, та майнових прав, ознакою яких є оборотоздатність.

Аналізуючи положення законодавства та наукові роботи, можна зробити висновок, що майнові права інтелектуальної власності є особливим об'єктом цивільного обороту.

У контексті зазначеного доречним є зауважити, що в українському цивільному законодавстві не закріплено визначення поняття «цивільний оборот», однак зі змісту частини 1 статті 178 Цивільного кодексу України вбачається, що цивільний оборот передбачає відчуження або перехід об'єктів цивільних прав від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва, спадкування або іншим чином. Тобто, це перехід об'єктів цивільних прав від одних суб'єктів до інших.

Таким чином, оборотоздатність майнових прав інтелектуальної власності передбачає, зокрема, можливість передавати відповідні права у спадок.

Загалом законодавчо встановлений порядок спадкування майнових прав інтелектуальної власності не відрізняється від порядку спадкування прав на інші об'єкти, однак специфіка об'єктів інтелектуальної власності на практиці зумовлює особливості спадкування прав на них.

На відміну від інших об'єктів спадкування, майнові права інтелектуальної власності на сьогоднішній день мають не настільки достатньо розроблену законодавчу та теоретичну бази. У зв'язку із зазначеним спадкоємці стикаються із деякими складнощами у процесі спадкування майнових прав інтелектуальної власності.

У процесі написання статті було проаналізовано законодавство України, судову практику та наукові роботи щодо особливостей спадкування окремих видів майнових прав інтелектуальної власності.

У результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що процес спадкування майнових прав інтелектуальної власності має свої особливості, що обумовлено специфікою об'єктів спадкування, а також що до спадкоємців переходять також майнові права інтелектуальної власності, які чітко не визначенні чинним законодавством України.

Ключові слова: спадкування, майнові права інтелектуальної власності, види майнових прав інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної власності, правонаступництво.

The article analyzes the features of inheritance of certain types of intellectual property rights.

Due to scientific and technological progress, intellectual property right is becoming more and more popular.

Intellectual property rights include personal non-property rights which are inseparable from the individual and cannot be alienated, and property rights which are characterized by turnover.

Analyzing the regulations of legislation and scientific studies, we can conclude that intellectual property rights are a special object of civil turnover.

In a context marked, appropriate is to notice that determination of concept "civil turnover" is not envisaged in the Ukrainian civil legislation, however from maintenance of part of a 1 article 178 of the Civil code of Ukraine seen, that civil turnover envisages alienation or transition of objects of civil laws from one person to other in order of legal continuity, inheritance or by another character. That is, it is a transition of objects of civil laws from one subject to other.

Thus, turnover of intellectual property rights implicates, in particular, the ability to inherit the rights.

In general, the statutory procedure for inheritance of intellectual property rights does not differ from the procedure for inheritance of rights to other objects but the specifics of intellectual property in practice determines the peculiarities of inheritance of rights to them.

Unlike other objects of inheritance, nowadays intellectual property rights do not have a sufficiently developed legal and theoretical basis. Due to this, the heirs face some difficulties in the process of inheritance of intellectual property rights.

In the process of writing the article, the legislation of Ukraine, judicial practice and scientific work on the peculiarities of inheritance of certain types of intellectual property rights were analyzed.

As a result of the study, it was concluded that the process of inheritance of intellectual property rights has its own characteristics. It is caused by the specifics of the objects of inheritance, as well as by the fact that the heirs gain intellectual property rights which are not clearly defined by the current legislation of Ukraine.

Key words: inheritance, property rights of intellectual property, types of property rights of intellectual property, objects of intellectual property, succession.

Постановка проблеми. Динаміка розвитку наукової, художньої, виробничої та інших сфер інтелектуальної та творчої діяльності людини зумовлює необхідність розробки нової та вдосконалення існуючої законодавчої бази у сфері права інтелектуальної власності, основою якої, як правило, виступає саме теоретична база.

У зв'язку із вищезазначеним, в останні роки у науковому середовищі великої уваги приділяють інституту права інтелектуальної власності, зокрема питанню спадкування майнових прав інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання спадкування майнових прав інтелектуальної влас-

ності висвітлено у працях таких науковців: О. В. Басай, Ю. В. Білоусов, С. С. Бичкова, Е. П. Гаврилов, А. В. Гончаров, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, Л. В. Федюк, Г. В. Чурпіта, А. В. Шабалін та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження особливостей спадкування окремих видів майнових прав інтелектуальної власності та виявлення проблем правового регулювання їх спадкування.

Виклад основного матеріалу. Зміст права інтелектуальної власності складають особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності.

Однак, враховуючи частину 1 статті 178 Цивільного кодексу України, об'єктом цивільного обороту, тобто об'єктом, який може вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, є лише майнові права інтелектуальної власності, оскільки особисті немайнові права інтелектуальної власності є невід'ємними від фізичної особи [1].

Таким чином, об'єктом спадкування виступають саме майнові права інтелектуальної власності.

Хоча питання спадкування окремих особистих немайнових прав в науковій літературі є дискусійним.

Так, наприклад, науковець Д. С. Січко зазначає, що «загалом у доктринальній площині необхідно активізувати дискусію стосовно можливості переходу у спадщину особистих немайнових прав, зокрема в сфері інтелектуальної діяльності та відносин авторства. Оскільки особисті майнові права автора залежать від виникнення самого предмета авторства, тобто напряду пов'язані із результатом творчої діяльності або інтелектуальної діяльності (у разі промислової власності та результатів інтелектуальної праці), то цілком логічним вбачається наявність правового зв'язку між немайновим правом та економічним змістом майнового права, пов'язаного із комерційним використанням результатів творчої або інтелектуальної діяльності особи. Іншими словами, виникнення немайнових прав зумовлює подальше виникнення майнових прав» [2, с. 49–53].

Г. В. Чурпіта зауважила, що «поряд із імперативним правилом щодо невідчужуваності особистих немайнових прав інтелектуальної власності і, як наслідок, неможливості їх спадкування, окремі спеціальні закони у сфері правового регулювання інтелектуальної власності передбачають перехід до спадкоємців творця певних правомочностей щодо захисту його особистих немайнових прав. Так, відповідно до ст. 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права», спадкоємці автора наділяються правом захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора. Таким чином, при спадкуванні авторського права до спадкоємців автора, крім майнових прав, переходить право захищати авторство на твір, а також в обмеженому вигляді – особисте немайнове право на недоторканість твору» [3].

Вказані думки науковців є досить доцільним. Так, аналізуючи частину 2 статті 423 Цивільного кодексу України, відповідно до якої у випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам [1], можна говорити про наявність винятків із загального правила про невідчужуваність особистих немайнових прав автора.

Щодо спадкування майнових прав інтелектуальної власності, то на перший погляд може здатися, що це питання достатньо теоретично розроблено та законодавчо врегульовано.

Однак, у доктрині і в національному законодавстві є досить значна кількість дискусійних питань і стосовно спадкування майнових прав інтелектуальної власності.

Досліджуючи питання спадкування майнових прав інтелектуальної власності, важливо зауважити, що хоча право інтелектуальної власності виникає на певні об'єкти, спадкуванню підлягають не самі об'єкти інтелектуальної власності, а майнові права на такі об'єкти, тобто необхідно розуміти різницю між об'єктами права інтелектуальної власності та правами інтелектуальної власності як об'єктами спадкування, на що неодноразово зверталася увага в науковій літературі.

Крім того, у науковій літературі науковці зауважують, що положеннями чинного законодавства чітко не визначено види майнових прав інтелектуальної власності, які

підлягають спадкуванню, а також особливості спадкування відповідних прав.

Враховуючи статтю 424 Цивільного кодексу України, спадкуванню підлягають: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання.

Також у законодавстві містяться окремі положення щодо спадкування майнових прав інтелектуальної власності.

Так, відповідно до частини 2 статті 448 Цивільного кодексу України право автора на одержання грошової суми у розмірі п'яти відсотків від суми кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, переходить до спадкоємців автора твору та спадкоємців цих спадкоємців і діє до спливу строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір, установленого статтею 446 цього Кодексу [1].

У частині 5 статті 44 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено, що до спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеогам та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконавць, фонограм, відеогам, публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах установленого цією статтею строку [4].

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 № 7 роз'яснено, що до складу спадщини входять майнові права інтелектуальної власності, чинні на час відкриття спадщини (право на отримання винагороди за використання твору, право на відтворення, опублікування і розповсюдження авторських творів, право на оформлення винаходу, корисної моделі тощо) [5].

Як вбачається з аналізу положень законодавства, перелік майнових прав інтелектуальної власності, які підлягають спадкуванню, не є вичерпним.

Враховуючи вказане, доцільно зазначено Є. О. Рябоконею, що «до спадкоємців переходять й інші права інтелектуальної власності, які чітко не регламентовані чинним законодавством, зокрема право на одержання авторського свідоцтва» [6, с. 224].

Також вказане простежується у висновках О. Є. Аврамової, відповідно до яких до спадкоємців може переходити право на одержання документів, які з причин смерті спадкодавця не були ним отримані за життя [7, с. 20].

Вказані висновки науковців досить логічні.

Так, як вбачається із пункту 2 Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756, заявник – суб'єкт авторського права або його довірена особа, що подає заявку на реєстрацію авторського права або договору, який стосується права автора на твір. У свою чергу, суб'єкти авторського права – автори творів, зазначених у частині першій статті 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права [8].

Тобто, заявником на реєстрацію авторського права на твір є, зокрема, спадкоємець автора.

Крім того, за підпунктом е пункту 6 вказаного вище Порядку заявка на реєстрацію авторського права на твір обов'язково повинна містити: документ, що засвідчує перехід у спадщину майнового права автора (якщо заявка подається спадкоємцем автора) [8].

Таким чином, спадкоємець спадкує право на реєстрацію авторського права на твір за спадкодавцем, і в свою

чергу – право на отримання свідоцтва за результатами такої реєстрації.

Досліджуючи питання особливостей спадкування окремих видів майнових прав інтелектуальної власності, важливо зауважити, що у науковій літературі панує думка, що від спадкування авторських прав слід відрізнити спадкування авторської винагороди, яка була нарахована за життя автора, але своєчасно не отримана, або своєчасно не нарахована, або нарахована відповідно до авторського договору на використання твору вже після смерті автора, але до прийняття спадкоємцями спадщини. У цьому випадку об'єктом спадкування виступає не виключне авторське право, а певна грошова сума, яка спадкується на загальних підставах.

Так, наприклад, як вбачається із рішення Печерського районного суду м. Києва від 13 квітня 2010 року у справі № 2-1965/2010, 11.06.2008 року між ОСОБА_3 та Українською студією хронікально-документальних фільмів «Укркінохроніка» було укладено договір про придбання літературного сценарію документального відеофільму «Свята Марії Капніст» та передачу авторських прав на створення та використання відеофільму. Крім цього, між ОСОБА_3 та відповідачем було укладено договір № 33 від 24.09.2007 року про створення кіно відеофільму та передачу майнових прав автора. Оплата праці повинна була здійснюватись на умовах зазначених вище договорів. ОСОБА_3 помер. Позивачам, як спадкоємцям померлого, Шостою Київською державною нотаріальною конторою були видані свідоцтва про право на спадщину за законом, відповідно до яких вони успадкували грошову суму в розмірі 4975 грн в рівних частках, тобто по 1/2 частини. Проте, згідно довідки № 8, виданої 01.02.2010 року Українською студією хронікально-документальних фільмів «Укркінохроніка», заборгованість відповідача перед працівником ОСОБА_3 становить 6400,37 гривень. В добровільному порядку відповідач кошти не виплачує, посиляючись на їх відсутність. За результатами розгляду справи судом встановлено порушення законних прав позивачів, у зв'язку з чим рішенням суду зазначену заборгованість по заробітній платі стягнуто в примусовому порядку [9].

Отже, із зазначеного судового рішення вбачається, що позивачами заявлена позовна вимога про стягнення уже нарахованої, але не виплаченої за життя автора авторської винагороди. Тобто, на прикладі зазначеного судового рішення можна наочно спостерігати той факт, що відповідна сума авторської винагороди не є майновим правом інтелектуальної власності, а є окремими об'єктом спадкування.

Також досить цікавим є питання спадкування права слідування.

Відповідно до абзацу 1 статті 27 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор твору образотворчого мистецтва, а у разі його смерті – спадкоємці впродовж

встановленого статтею 28 цього Закону строку користуються щодо проданих автором оригіналів творів образотворчого мистецтва невідчужуваним правом на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що йде за першим його продажем, здійсненим автором твору (право слідування). Виплата винагороди у цьому випадку здійснюється зазначеними аукціонами, галереями, салонами, крамницями тощо [4].

Також про право слідування зазначено у статті 448 Цивільного кодексу України, відповідно до якої автор має невідчужуване право на одержання грошової суми у розмірі п'яти відсотків від суми кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором. Зазначена сума сплачується продавцем оригіналу твору. Право, встановлене частиною першою цієї статті, переходить до спадкоємців автора твору та спадкоємців цих спадкоємців і діє до спливу строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір, установленого статтею 446 цього Кодексу [1].

Порівнюючи вказані два положення законодавства, доцільно зауважити, що положення Цивільного кодексу України закріплює більш широкий перелік об'єктів права слідування, на відміну від Закону України «Про авторське право і суміжні права», в якому йдеться лише про твори образотворчого мистецтва.

Незважаючи на ту обставину, що спадкування права слідування закріплено на законодавчому рівні, у науковому середовищі питання спадкування права слідування є дискусійним, оскільки одні науковці відносять це право до особистих немайнових прав, другі до майнових прав, а треті вважають, що право слідування має змішану природу.

Крім того, навіть у зазначених законодавчих положеннях одночасно йдеться про невідчужуваність права слідування і можливість його спадкування.

Тобто, з одного боку право слідування є невідчужуваним, що є ознакою особистих немайнових прав, які є невід'ємними від особи, а з іншого – переходить у спадок.

Враховуючи зазначене, можна говорити про особливу природу права слідування.

Висновки. Таким чином, майнові права інтелектуальної власності входять до складу спадщини і відповідно до законодавства підлягають спадкуванню в загальному порядку. Однак, аналіз законодавства та наукової літератури показує, що порядок спадкування майнових прав має регулюватися з урахуванням специфіки об'єкта спадкування – майнових прав інтелектуальної власності. Крім того, необхідно чітко відокремлювати об'єкт спадкування – майнові права від об'єктів інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 01.02.2021).
2. Січко Д. С. Проблемні питання спадкування особистих майнових і немайнових прав: цивільно-правовий аспект. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, № 2. 2019. С. 49–53.
3. Чурпіта Г. В. Які права інтелектуальної власності переходять у спадщину? URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9872/1/Спадкування%20в%20Україні_p033-036.pdf
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 01.02.2021).
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30 травня 2008 року № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення: 01.02.2021).
6. Рябоконець О. Е. Авторське право як об'єкт спадкового правонаступництва. Вісник національного університету ім. Т. Г. Шевченка. 2002. № 45–48. С. 224.
7. Аврамова О. Є. Спадкування прав на музичний твір. МЕН № 4 (88), серпень, 2016 р. С. 20.
8. Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-п#Text> (дата звернення: 01.02.2021).
9. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 13 квітня 2010 року, справа № 2-1965/2010.